

ВПЛИВ КОГНІТИВНОГО СТИЛЮ НА ОСОБЛИВОСТІ ПАМ'ЯТІ

Ольга СКОРИНІНА

Copyright © 2001

Суспільна проблема: позитивний розвиток людської індивідуальності шляхом актуалізації когнітивного потенціалу суспільної особистості.

Мета статті – обґрунтувати особливості впливу когнітивних стилів “диференційованість поля” та “тип реагування” на такі характеристики пам'яті як саморегуляція запам'ятовування, безпосереднє та відстрочене запам'ятовування.

Авторська ідея. В інтегральних дослідженнях, присвячених пізнавальній сфері особистості, когнітивний стиль досліджується як один із важливих чинників становлення інтелекту дитини (О.Г. Асмолов, С.Є. Аш, М. Вікат, Г. Віткін, Р.Н. Гарднер, Е.О. Климов, Г. Клейн, В. Колга, В.С. Мерлін, М.А. Холодна та ін.). Проте недостатньо вивчена взаємозалежність між когнітивним стилем та розвитком пам'яті. Розв'язання цієї проблеми дасть змогу збагатити систему наукових поглядів на процес розвитку пам'яті та пізнавального розвитку людини загалом.

Сутнісний зміст: досліджені дискримінанти властивості показників пам'яті залежно від впливу когнітивних стилів “диференційованість поля” і “тип реагування”; виявлені найхарактерніші складові пам'яті.

Ключові слова: *когнітивний стиль, полenezалежність, полезалежність, імпульсивність, рефлексивність, пам'ять, саморегуляція запам'ятовування, безпосереднє відтворення, відстрочене відтворення.*

Абревіатура: КС – когнітивний стиль.

Проблематика когнітивних стилів (далі КС) посідає особливе місце в системі психологічного знання, перебуваючи на перетині психології пізнання і психології особистості. Важливим чинником, який стимулює дослідження в даній сфері, є цікавість до кожної індивідуальності й впевненість в існуванні властивих усім людям самобутніх форм розуміння реальності.

Поняття “когнітивний стиль” спочатку було введено як глобальний психологічний параметр, що характеризує “стиль як вивчення дійсності”. У більш вузькому розумінні термін використовується для визначення і специфікації певної групи індивідуальних особливостей інтелектуальної діяльності, котрі розуміються як індивідуально своєрідні способи обробки інформації про своє оточення.

Одержати прямі докази зв'язку стильових параметрів з показниками

Таблиця 1

Особливості показників пам'яті у випробуваних залежно від диференційованості поля

Індивідуальні особливості пам'яті	Середні показники індивідуальних особливостей пам'яті, % $\pm m$		t-критерій,	Вірогідність, p
	полenezалежні	полезалежні		
Саморегуляція запам'ятовування	71,38 \pm 1,10 $p_{1-2} < 0,001$ $p_{1-3} > 0,05$	74,28 \pm 1,72 $p_{1-2} < 0,001$ $p_{1-3} > 0,05$	1,45	> 0,05
Рівень безпосереднього відтворення	78,31 \pm 1,03 $p_{2-3} < 0,001$	61,70 \pm 0,96 $p_{2-3} < 0,001$	1,9	< 0,001
Рівень відстроченого відтворення	72,67 \pm 1,22	76,70 \pm 1,02	2,6	< 0,01

інтелектуальної успішності можна не в кожному дослідженні. Але багато фактів свідчать про те, що існує переважний вплив певного полюса того чи іншого когнітивного стилю на продуктивні аспекти інтелектуальної діяльності.

Нині дослідження когнітивних стилів та їх вплив на найрізноманітніші сторони поведінки особистості – один з перспективних напрямків вивчення її індивідуальних особливостей [1; 2; 3]. Вони показують, що “процеси переробки інформації істотно залежать від конфігурації когнітивно-стильових компонентів та їхньої стабільності”, а також дають змогу зрозуміти, що “когнітивні та мнемічні процеси тісно взаємозалежні, а тому не можна задовольнитися поясненням однієї групи процесів без урахування іншої” [4, с. 136]. Звідси основне завдання дослідження – висвітлити взаємозв'язок між когнітивним сти-

лем та індивідуальними особливостями пам'яті дорослої людини.

Серед найбільш придатних когнітивних стилів, який дає змогу адекватно розв'язати поставлену проблему є, на наш погляд, метапараметри “диференційованість поля” з параметрами полезалежність-полenezалежність і “тип реагування” з параметрами імпульсивність-рефлексивність. Результати дослідження пам'яті у цьому експериментальному контексті подані в **таблиці 1**.

Дані свідчать про те, що окремі особливості пам'яті залежать від диференційованості поля. Для полenezалежних осіб характерні вірогідно більш високі ($p < 0,001$) значення безпосереднього відтворення, а в групі полезалежних помічений більш високий рівень ($p < 0,01$) відстроченого відтворення.

При розгляді особливостей показників пам'яті в середині кожної з

Таблиця 2

Особливості показників пам'яті випробуваних залежно від КС "тип реагування"

Індивідуальні особливості пам'яті	Середні показники індивідуальних особливостей пам'яті, % $\pm m$		t-критерій	Вірогідність, p
	імпульсивні	рефлексивні		
Саморегуляція запам'ятовування	67,90 \pm 1,08 $p_{1-2} < 0,001$ $p_{1-3} > 0,05$	78,45 \pm 1,56 $p_{1-2} < 0,001$ $p_{1-3} > 0,05$	5,6	< 0,001
Рівень безпосереднього відтворення	77,99 \pm 0,79 $p_{2-3} < 0,001$	63,89 \pm 1,42 $p_{2-3} < 0,001$	8,8	< 0,001
Рівень відстроченого відтворення	70,32 \pm 1,36	79,29 \pm 0,68	5,8	< 0,001

розглянутих груп встановлено, що для полнезалежних найбільш характерною особливістю пам'яті є безпосереднє відтворення (78,31 \pm 1,03%). Його значення вірогідно перевищували рівень саморегуляції запам'ятовування (71,38 \pm 1,10%, $p < 0,001$) і відстроченого відтворення (72,67 \pm 1,22, $p < 0,001$).

У групі полезалежних найбільш високі рівні зафіксовані стосовно відстроченого відтворення (76,70 \pm 1,02%) і саморегуляції запам'ятовування (74,28 \pm 1,72 %), які імовірно ($p < 0,001$) перевищують величину безпосереднього відтворення (61,70 \pm 0,96%).

Між рівнями саморегуляції запам'ятовування і відстроченого відтворення вірогідних відмінностей не виявлено ($p > 0,05$).

Отже, диференційованість поля вірогідно впливає на особливості пам'яті випробуваних. При цьому для полнезалежних осіб спостерігається переваження безпосереднього відтворення, а для полезалежних — відстроченого, у ситуації саморегуляції запам'ятовування.

Характеристика середніх значень показників пам'яті залежно від когнітивного стилю "тип реагування" з параметрами імпульсивність-рефлексивність подана в **таблиці 2**, з якої слідує, що зазначений вид стилю впливає на середні рівні показників пам'яті. Так, у групі з рефлексивним полюсом рівень саморегуляції запам'ятовування (78,45 \pm 1,56%) і відстроченого відтворення (79,29 \pm 0,68%) вірогідно вищі, ніж у групі з імпульсивним полюсом (відповідно, 67,90 \pm 1,08%, $p < 0,001$ і 70,32 \pm 1,36%, $p < 0,001$). Щодо безпосереднього відтворення, то його рівень був істотно вище ($p < 0,001$) в осіб імпульсивного складу (77,99 \pm 0,79%), ніж рефлексивного (63,89 \pm 1,42%).

Аналіз значень показників пам'яті у середині кожної з розглянутих груп дає підстави стверджувати, що серед імпульсивних осіб переважає тенденція безпосереднього відтворення (77,99 \pm 0,79%) щодо саморегуляції запам'ятовування (67,90 \pm 1,08%, $p < 0,001$) і відстроченого відтворення (70,32 \pm 1,36%, $p < 0,001$). Між

самими значеннями цих показників пам'яті вірогідних відмінностей не встановлено ($p < 0,05$).

У групі з рефлексивним полюсом структура пам'яті була іншою, ніж у вищеописаній групі. Для цієї групи характерна вірогідна перевага рівнів відстроченого відтворення ($79,28 \pm 0,68\%$, $p < 0,001$) і саморегуляції запам'ятовування ($78,45 \pm 1,50\%$, $p < 0,001$) порівняно з рівнем безпосереднього відтворення ($63,89 \pm 1,46\%$).

Отже, КС "тип реагування" істотно впливає на особливості пам'яті випробуваних. При цьому для імпульсивних осіб характерним є переважання такого показника пам'яті, як безпосереднє відтворення, а для індивідів з рефлексивним полюсом — відстрочене відтворення і саморегуляція запам'ятовування.

Зіставлення дискримінантних властивостей показників пам'яті в концептуальному контексті двох когнітивних стилів (рис. 1) показало, що кожний із них має специфічний моделюючий вплив на структуру пам'яті індивіда.

Так, якщо когнітивний стиль "диференційованість поля" головним чином впливає на особливості безпосереднього відтворення ($t = 11,9$), значно менше діє на відстрочене відтворення ($t = 2,6$) і не впливає на саморегуляцію запам'ятовування ($t = 5,6$), то когнітивний стиль "тип реагування" спричиняє функціонування усіх трьох складових пам'яті — безпосереднього відтворення ($t = 8,8$), відстроченого відтворення ($t = 5,8$) і саморегуляції запам'ятовування ($t = 5,6$).

Зазначені розбіжності у впливі когнітивних стилів на структуру показ-

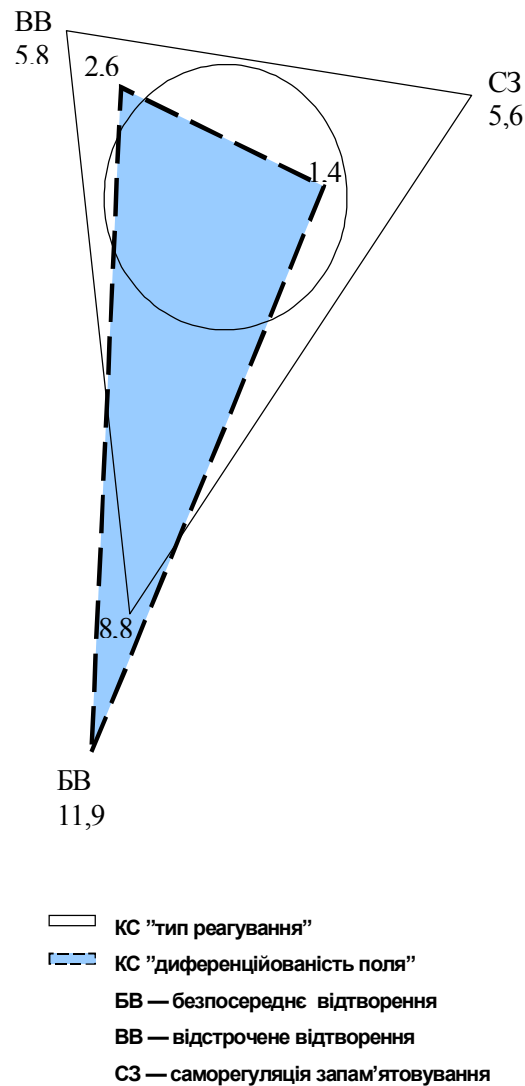

Рис. 1.
Ступінь дискримінантних властивостей показників пам'яті з різними типами когнітивного стилю

ників пам'яті підтверджується також наочно. На рис. 1 відображена виразна розбіжність у конфігурації багатовимірних фігур. Якщо фігура КС "тип реагування" за своєю формою наближається до рівностороннього трикутника, то форма фігури,

що відповідає КС “диференційованість поля” більш схожа до прямокутного трикутника з витягнутим катетом. Крім того, мають місце розбіжності у силі аналізованого впливу, що фіксується величиною зображених фігур. Зокрема, площа фігури КС “тип реагування” значно більша за площу фігури КС “диференційованості поля”. Причому кількісною мірою цих розбіжностей можуть бути середні значення t-критерію в групах **(рис.2)**: загалом на характеристики пам’яті вірогідний вплив мають обидва стилі, тому що середні величини t-критерію значно перевищують нормовий рівень вірогідності ($t = 1,96$, $p < 0,05$). Однак ступінь впливу КС “тип реагування” ($t = 6,73$) є вищою за стиль “диференційованість поля” ($t = 5,33$).

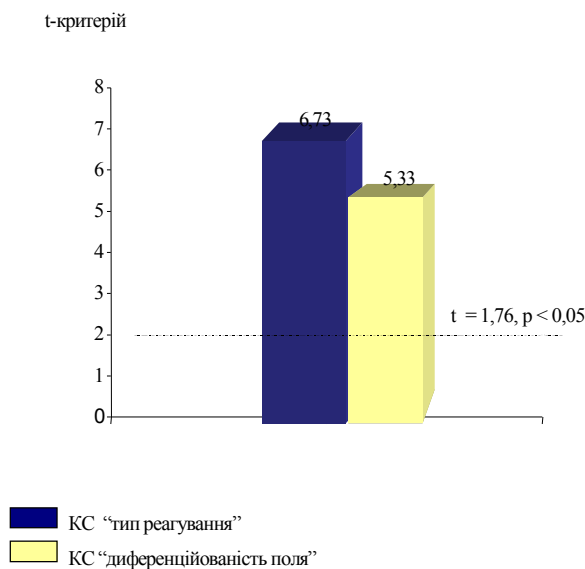

Рис. 2.
Середні значення дискримінантних властивостей показників пам’яті в осіб з різними когнітивними стилями

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна виділити такі особливості залежності когнітивних стилів і особливостей пам’яті:

1. Вплив когнітивного стилю “диференційованість поля” полягає в тому, що у полenezалежних осіб найбільш характерною особливістю пам’яті виступає безпосереднє відтворення, у той час як для полезалежних індивідів домінуючим є відстрочене відтворення.

2. Вплив когнітивного стилю “тип реагування” виражається в домінуванні безпосереднього відтворення в імпульсивних осіб і рівноцінному розвитку відстроченого відтворення і саморегуляції запам’ятовування в рефлексивних індивідів.

3. У результаті дослідження виявлено, що ступінь впливу когнітивного стилю “тип реагування” вище за ступінь впливу “диференційованості поля”.

1. Колга В. Возможные миры когнитивных стилей // Когнитивные стили. — Таллин: ЭИНЛ, 1986. — С. 32–37.

2. Палей И.М., Магун В.С. Психологические характеристики личности и предпосылки ее социальных потенциалов // Социальная психология. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. — С. 90–105.

3. Семинар по когнитивным стилям / Вопросы психологии. — 1986. — №5. — С. 187-188.

4. Clauss G. Zur Psychologie Kognitiver Stile. Neure entwicklungen in grehzbereich von allgemeiner und personlichkeit psychologie / Zur psychologischen personlichkeits forschung. — Berlin, 1992. — N 1. — P. 122 – 140.

Надійшла до редакції 23.05.2001.